

УДК 373.03:613

DOI: 10.31499/2307-4906.1.2024.302186

АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Людмила Шлієна, доктор філософії, доцент, доцент кафедри суспільно-гуманітарних наук, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного.

ORCID: 0000-0003-2999-4865

E-mail: liudmyla.shlieina@tsatu.edu.ua

У статті досліджено організаційно-педагогічні умови формування гендерної компетентності гендерної культури (ГК) серед студентів аграрних закладів вищої освіти (ЗВО).

Стаття включає аналіз документів та концептуальних положень гендерної теорії, що допомагає визначити необхідні підходи до формування гендерної компетентності. Зокрема, автори розглядають використання передових освітніх методик та інноваційних технологій у навчальному процесі. Закликає до створення сприятливого середовища для формування гендерної компетентності студентів аграрних ЗВО, що сприяє їхньому особистісному та професійному розвитку, а також гендерній рівності в освітньому середовищі. Досліджено системне формування гендерної компетентності студентів аграрних закладів вищої освіти в контексті їх гендерної соціалізації під час навчання. Наголошено на зміні уявлень про гендерні ролі та стандартів у сучасному суспільстві, що обумовлює актуальність системного підходу до формування гендерної компетентності студентів.

Ключові слова: гендерна компетентність; гендерна культура; умови; організаційно-педагогічні умови; здобувачі; аграрні заклади вищої освіти; гендерна соціалізація; педагогічне керівництво.

ASPECTS OF ORGANIZATIONAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF GENDER CULTURE OF STUDENTS OF AGRICULTURAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

Liudmyla Shlieina, PhD, Associate Professor, Associate Professor Department of Social Sciences and Humanities, Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University.

ORCID: 0000-0003-2999-4865

E-mail: liudmyla.shlieina@tsatu.edu.ua

In this paper, the organizational and pedagogical conditions of the formation of gender competence of gender culture (GK) among students of agricultural institutions of higher education (HEIs) were investigated. The organizational and pedagogical conditions of the formation of gender competence of students of agricultural higher educational institutions are studied, the importance of including gender aspects in higher education and the need to understand the gender approach and gender relations in modern society are considered. Organizational and pedagogical conditions for the formation of gender culture of students of agricultural higher educational institutions are based on the scientific works of certain scientists who highlight the importance of education for the development of gender relations and general culture. Attention is drawn to the theoretical justification of the organizational and pedagogical conditions for the formation of gender competence. Various approaches and aspects of the organization of the educational process, methodical-methodological, socially useful, educational-

communicative, and residential aspects have been studied. The article includes an analysis of documents and conceptual provisions of gender theory, which helps to determine the necessary approaches to the formation of gender competence. In particular, the authors consider the use of advanced educational methods and innovative technologies in the educational process. Calls for the creation of a favorable environment for the formation of gender competence of students of agricultural higher education institutions, which contributes to their personal and professional development, as well as gender equality in the educational environment. The systematic formation of gender competence of students of agricultural institutions of higher education in the context of their gender socialization during education was studied. Emphasis is placed on the change in ideas about gender roles and standards in modern society, which determines the relevance of a systemic approach to the formation of students' gender competence. In conclusion, the article offers specific pedagogical conditions for the formation of gender competence of students of agricultural higher educational institutions. This includes the integration of gender issues into the educational process and the creation of a favorable environment for the development of gender awareness among future professionals.

Keywords: *gender competence; gender culture; conditions; organizational and pedagogical conditions; applicants; agrarian institutions of higher education; gender socialization; pedagogical leadership.*

Здобувачам вищої освіти у період навчання в закладах вищої освіти (ЗВО) важливо оволодіти не тільки фаховими компетентностями, а й гендерно-орієнтованими аспектами. Це включає розуміння сутності гендерного підходу, вивчення гендерних теорій та категорій, а також освоєння основ гендерної політики, яка діє в Україні та міжнародних організаціях. Здобувачам також важливо розумітися у механізмах формування гендерних відносин, вміти розрізняти гендерні ролі та уникати стереотипів.

Окрім теоретичних знань, активна практична діяльність є необхідною для розвитку гендерно-орієнтованих навичок, які сприятимуть установам гармонійних гендерних відносин. Це означає вміння діяти послідовно та ефективно, керуючись набутими теоретичними знаннями.

При розробці організаційно-педагогічних умов формування гендерної культури студентів аграрних ЗВО, ми враховуємо наукові праці таких вчених, як Н. Байдюк, Ю. Бичихіна, С. Богомаз, О. Васильченко, Л. Вовк, М. Воровка, Т. Говорун, В. Гриценко, Т. Дороніна, О. Кікінежді, О. Кізь, С. Матюшкова, М. Микова, І. Мунтян, П. Терзі, О. Цокур, А. Швецова та інші. Вони доводять, що освіта, разом із наявністю гендерних відносин, визначає норми та правила поведінки, сприяє засвоєнню характерних рис чоловіків та жінок, репродукції жіночих та чоловічих статусних позицій. Підготовка майбутніх фахівців передбачає не лише їх професійне зростання, але й особистісний розвиток та виховання загальної культури, включаючи гендерну культуру.

Мета нашого дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов формування гендерної культури студентів аграрних вищих навчальних закладів.

Дослідницька мета вимагає розгляду визначення поняття «умова». Згідно з новим словником української мови, умова – це «необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [4].

Предметом дослідження педагогічних умов є дослідження з різних перспектив що розглядається як:

- як комплекс спеціально спроектованих факторів, що впливають на зовнішні та внутрішні умови навчально-виховного процесу та параметри особистості

- всіх учасників. Ці фактори мають на меті забезпечити цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі, відповідно до потреб суспільства та запитів ринку праці. Вони сприяють розвитку особистості та створюють сприятливі умови для виявлення та розвитку загальнолюдських і професійних якостей і компетенцій [2, с. 56];
- як умови, створені педагогами, що визначають траєкторію розвитку навчально-виховного процесу та націлені на підвищення ефективності педагогічної діяльності через практичне й нормативне спрямування, забезпечуючи можливість успішного досягнення маючи локальний характер застосування, у відповідності з педагогічними закономірностями [6, с. 13];
 - як один з вимірів закономірностей конкретного виховного або навчального процесу [1, с. 126–174];
 - як «зовнішню передумову для існування й розвитку явищ» [8, с. 23];
 - як взаємопов'язані аспекти та методи, які структурують і забезпечують постійний існування навчально-виховного процесу, а системна реалізація їх сприяє підвищенню зацікавленості та бажанню студентів. Це забезпечує ефективність навчання, що визначається ступенем досягнення поставлених у кваліфікаційних вимогах цілей підготовки, що відображені у професійних програмах, включаючи зміст, обсяг та рівень якості професійної підготовки [5, с. 135–173];
 - як складова частина педагогічної системи, цей компонент відображає сукупність можливостей навчального та матеріально-просторового середовища. Він впливає на особистісно-дієвий аспект системи, забезпечуючи її ефективне функціонування та прогрес.

Ці підходи до розуміння педагогічних умов визначають їх важливість та значення у забезпеченні ефективності навчально-виховного процесу та розвитку особистості студентів.

Науковці докладно розглядають концепцію педагогічних умов як ключових чинників, що впливають на освітній процес та розвиток особистості студентів. При цьому вони надають різноманітне тлумачення цього поняття та визначають його складові елементи [7; 6; 8].

А. Литвин розробив типологію педагогічних умов, у якій основними показниками є такі: доцільність, процесуально-особистісна детермінованість, сутність, призначення, послідовність, спрямованість, структурованість, значущість та конкретизованість. Ці умови визначаються в контексті конкретного дослідження та відображають специфіку предмета дослідження [9, с. 16–17].

Організаційно-педагогічні умови, які виокремлюють науковці, об'єднують групу спеціально створених можливостей, цілей, що стосуються керівництва функціонуванням та прогресу педагогічних систем і процесів. Ці умови включають в себе інституціональний рівень, управлінський рівень та технічний рівень, і створюють сприятливі умови для ефективного функціонування та розвитку педагогічної системи.

Психолого-педагогічні умови враховують особистісні особливості студентів та сприяють їхньому взаємодії та розвитку в контексті навчально-виховного процесу. Дидактичні умови забезпечують організацію навчального процесу з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей студентів.

У своїх дослідженнях науковці акцентують увагу на створенні гендерно-чутливого середовища в університеті, що сприяє розвитку гендерної ідентичності студентів та партнерських відносин між статями. Також вони розглядають педагогічні умови, спрямовані на формування гендерної компетентності, які включають гуманітаризацію професійної підготовки, підтримку гендерної ідентичності студентів та залучення до спільної діяльності з гендерною проблематикою.

Узагальнюючи, педагогічні умови визначають ефективність та успішність освітнього процесу та розвитку особистості студентів, забезпечуючи їхнє всебічне зростання та готовність до професійної діяльності.

Вивчення та аналіз різних теоретичних підходів вченими дозволило систематизувати основні умови організації та педагогічні підходи до формування гендерної компетентності ГК у студентів аграрних ЗВО. У результаті було виділено кілька ключових напрямків:

Методично-методологічні аспекти:

- Розроблення та впровадження методичних підходів для забезпечення виховання ГК в освітньому процесі.
- Підвищення кваліфікації викладачів і кураторів для успішного формування ГК у студентів, враховуючи гендерний підхід.
- Створення та реалізація авторських програм і спецкурсів з питань гендерної рівності та жіночого лідерства.

Суспільно-корисні аспекти:

- Залучення студентів до різних форм суспільно значущої діяльності, що сприяє формуванню ГК (наприклад, студентське самоврядування).
- Встановлення партнерських відносин з молодіжними та громадськими організаціями, що підтримують гендерну рівність та розвиток жіночого лідерства.
- Організація науково-дослідної роботи з гендерних питань.

Освітньо-комунікативні аспекти:

- Інтеграція гендерної складової у зміст навчального процесу.
- Створення сприятливого середовища для розвитку ГК, зокрема за допомогою педагогічної взаємодії між викладачами та студентами.
- Використання сучасних педагогічних технологій з урахуванням гендерного підходу.

Житлово-побутові аспекти:

- Розроблення та реалізація заходів з розвитку інфраструктури та оформлення навчальних закладів з урахуванням гендерних аспектів.
- Організація роботи в гуртожитках для формування ГК у мешканців.

Усі ці аспекти спрямовані на створення сприятливого середовища для формування гендерної компетентності студентів аграрних ЗВО, сприяючи їхньому особистісному та професійному розвитку, а також сприяючи гендерній рівності в освітньому середовищі.

Наші спостереження за становленням студентів аграрних ЗВО підтверджують необхідність системного формування гендерної компетентності (ГК), пов'язаної з процесом гендерної соціалізації молоді в умовах навчання. Це пояснюється зміною

стандартів і уявлень про чоловічі та жіночі гендерні ролі в сучасному суспільстві. В нашому дослідженні ми досліджуємо організаційно-педагогічні умови, які впливають на розвиток гендерної компетентності студентів аграрних вищих навчальних закладів розглядаються як:

Компонент педагогічної системи:

- Розробка педагогічної системи, включаючи підбір змістових компонентів та стимулювання активності в навчальному процесі.
- Цілеспрямований підбір, створення та використання матеріалів, методів, засобів, стратегій і форматів навчання та виховання, спрямованих на розвиток гендерної компетентності студентів.
- Створення сприятливих умов для контролю та оцінки результатів освіти.

Організаційно-педагогічні умови:

- Використання передових освітніх методик, сучасних та інноваційних технологій у навчальному процесі.
- Залучення кращого педагогічного досвіду та ресурсів для прогресивних змін у формуванні ГК студентів.

З метою визначення та наукового обґрунтування комплексу організаційно-педагогічних умов формування гендерної компетентності студентів аграрних вищих навчальних закладів, ми здійснили аналіз документів, пов'язаних з гендерною рівністю в освіті, педагогічних розвідок та концептуальних положень гендерної теорії та підходу. Такий підхід дозволяє нам систематизувати та ефективно застосовувати методи та підходи для формування ГК студентів аграрних ЗВО.

У процесі наукового пошуку ми отримали ряд підтверджень, які свідчать про необхідність конкретизованих організаційно-педагогічних умов для формування гендерної компетентності серед студентів аграрних ЗВО. Наші висновки базуються на наступних джерелах:

Висновки наукових досліджень: існують наукові роботи, які підтверджують актуальність та значущість проблеми формування ГК серед студентів аграрних ЗВО.

Результати експерименту: результати наших власних спостережень та констатувальних експериментів в аграрних ЗВО підтверджують потребу у певних організаційно-педагогічних умовах для формування ГК у студентів.

Вплив гендерної соціалізації: фактори, такі як вік, соціокультурне середовище та спілкування, мають значний вплив на формування гендерної ідентичності та усвідомлення гендерних ролей серед студентів.

Роль педагогічного впливу: педагогічне керівництво в процесі формування ГК у студентів, зокрема, акцент на вторинній соціалізації та когнітивних механізмах гендерної соціалізації, є важливим чинником.

Основою цих висновках, ми склали конкретні організаційно-педагогічні умови для формування ГК у студентів аграрних ЗВО. Це включає інтеграцію гендерної проблематики у навчальний процес, створення гендерночутливого середовища та залучення студентів до позааудиторної діяльності з використанням гендерноорієнтованих форм виховної роботи. Такий підхід сприятиме демонстрації глибини та значущості гендерної компетентності у сучасному освітньому середовищі, а також сприятиме розвитку гендерної свідомості серед майбутніх фахівців аграрного сектору.

Перспективами подальшого дослідження можуть охоплювати кілька ключових

аспектів.

– *Емпіричне дослідження ефективності застосування педагогічних умов:* дослідження можуть спрямовуватися на аналіз результатів застосування організаційно-педагогічних умов для формування гендерної компетентності в реальних умовах навчального процесу. Це може включати спостереження за динамікою змін у рівні гендерної свідомості серед студентів, їхніми переконаннями та ставленням до гендерних питань.

– *Аналіз впливу організаційно-педагогічних умов на академічні досягнення та кар'єрні успіхи студентів:* важливо вивчити, як формування гендерної компетентності впливає на навчальні досягнення студентів та їхню успішність у подальшій професійній діяльності. Це дозволить оцінити практичну значущість впроваджених педагогічних підходів.

– *Дослідження впливу культурних та соціальних чинників на формування гендерної компетентності:* Суспільно-культурний контекст може міцно впливати на процеси гендерної соціалізації та формування гендерної ідентичності. Дослідження в цьому напрямку допоможе краще зрозуміти, які чинники сприяють або перешкоджають розвитку гендерної компетентності серед студентів.

– *Розвиток нових методик та програм для формування гендерної компетентності:* нові підходи та методики можуть бути розроблені та випробувані з метою підвищення ефективності навчального процесу з позиції гендерної освіти. Це може включати створення інтерактивних навчальних матеріалів, ігрових методик або онлайн-курсів з акцентом на гендерну проблематику.

– *Компаративні дослідження:* порівняльний аналіз організаційно-педагогічних умов у різних країнах може допомогти виявити кращі практики та визначити особливості, які впливають на ефективність формування гендерної компетентності.

Ці напрямки досліджень мають потенціал доповнити та поглибити розуміння процесів формування гендерної компетентності в аграрних ЗВО та сприяти подальшому розвитку гендерної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання : навч. посіб. Харків, 2002. С. 126–174.
2. Литвин А., Мацейко О. Методологічні засади поняття «педагогічні умови». *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 4. С. 43–63.
3. Литвин А. Типологія поняття «умови» в науково-педагогічних дослідженнях. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2013. № 5. С. 9–28.
4. Новий тлумачний словник української мови: 42000 слів: для студентів вищ. та серед. навч. закладів: у 4 т. / уклад. Василь Яременко, Оксана Сліпушко. Київ: АКОНІТ. Т. 1: А-Є. 1999. 910 с.
5. Подтергера Є. М. Визначення організаційно-педагогічних умов професійної підготовки офіцерів запасу. *Наука і освіта*. 2005. № 7–8. С. 135–173.
6. Хриков Є. М. Педагогічні умови як складова наукових знань. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–15.
7. Хор'яков В. А. Педагогічні умови гендерного виховання студентів у вищих педагогічних навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Луганськ, 2010. 19 с.
8. Цокур О. С. Основи наукового педагогічного дослідження. *Педагогіка вищої школи*: навч. посіб. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. 2002. Р. 1.3. С. 17–57.
9. Шлеїна Л. І. Законодавча база реалізації гендерної культури в навчально-виховному процесі ЗВО. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2020. Вип. 69, т. 3, С. 177–181.

10. Шлієна Л. І. Реалізація гендерної складової у навчально-виховному процесі аграрного ЗВО. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2020. Вип. 29. С. 249–255.
11. Шлієна Л. І. Зміст гендерної компетентності викладача аграрного закладу вищої освіти. *Інноваційна педагогіка*, 2019, Вип. 14, т. 2. С. 178–182.
12. Шлієна Л. І. Теоретичні засади формування гендерної компетентності студентів непедагогічних спеціальностей. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору»*. Вип. 21. Кн. 3. Т. І(75). Київ: Гнозис, 2017. С. 394–401.

REFERENCES

1. Lozova, V. I., Trotsko, H. V. (2002). *Teoretychni osnovy vykhovannia i navchannia*. Kharkiv, 126–174 [in Ukrainian].
2. Lytvyn, A., Matseiko, O. (2013). *Metodolohichni zasady poniattia «pedahohichni umovy»*. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, 4, 43–63 [in Ukrainian].
3. Lytvyn, A. (2013). *Typolohiia poniattia «umovy» v naukovykh doslidzhenniakh*. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoi osvity*, 5, 9–28 [in Ukrainian].
4. *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy: 42000 sliv: dlia studentiv vyshch. ta sered. navch. Zakladiv*. Vols. 1–4; Vol. 1: A-Ie / Vasyl Yaremenko, Oksana Slipushko (Eds.). (1999). Kyiv: AKONIT [in Ukrainian].
5. Podterhera, Ye. M. (2005). *Vyznachennia orhanizatsiino-pedahohichnykh umov profesiinoi pidhotovky ofitseriv zapasu*. *Nauka i osvita*, 7–8, 135–173 [in Ukrainian].
6. Khrykov, Ye. M. (2011). *Pedahohichni umovy yak skladova naukovykh znan*. *Shliakh osvity*, 2, 11–15 [in Ukrainian].
7. Khor'iakov, V. A. (2010). *Pedahohichni umovy hendernoho vykhovannia studentiv u vyshchyykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
8. Tsokur, O. S. (2002). *Osnovy naukovoho pedahohichnoho doslidzhennia*. *Pedahohika vyshchoi shkoly*. Odesa: PDPU im. K. D. Ushynskoho, 17–57 [in Ukrainian].
9. Shlieina, L. I. (2020). *Zakonodavcha baza realizatsii hendernoї kultury v navchalno-vykhovnomu protsesi ZVO*. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*. Zaporizhzhia, issue 69, vol. 3, 177–181 [in Ukrainian].
10. Shlieina, L. I. (2020). *Realizatsiia hendernoї skladovoi u navchalno-vykhovnomu protsesi ahrarnoho ZVO*. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskiy zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, issue 29, 249–255 [in Ukrainian].
11. Shlieina, L. I. (2019). *Zmist hendernoї kompetentnosti vykladacha ahrarnoho zakladu vyshchoi osvity*. *Innovatsiina pedahohika*, issue 14, vol. 2, 178–182 [in Ukrainian].
12. Shlieina, L. I. (2017). *Teoretychni zasady formuvannia hendernoї kompetentnosti studentiv nepedahohichnykh spetsialnostei*. *Teoretyko-metodychni problemy vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi. Tematychnyi vypusk “Vyshcha osvita Ukrainy u konteksti intehtratsii do yevropeiskoho osvitnoho prostoru”*. Kyiv: Hnozys, issue 21, Kn. 3, vol. I(75), 394–401 [in Ukrainian].